

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ.

ΕΝ Ῥώμῃ οἱ Ἰουδαῖοι ἔχουν ἰδιαιτέραν συνοικίαν προσδιωρισμένην εἰς αὐτοὺς, ἣτις κλείεται καθ' ἑκάστην ἑσπέραν εἰς τακτὴν ὥραν. Λέγεται δὲ ὅτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν πιστεύουν ὅτι ὁ Μεσσίας μέλλει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ῥώμην Σάββατον, καὶ νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς Πύλης τοῦ Δήμου, τῆς Παλαιᾶς Κασσίας Ὁδοῦ. Πρὸς διασάφησιν μάλιστα ἱστορεῖται τὸ ἐπόμενον ἀλλόκοτον διήγημα, περὶ τινος ἐξόχου ἐκκλησιαστικοῦ.

Πρὸ τινων ἐνιαυτῶν, πλούσιος Ἰουδαῖος ἐστράφη εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐπέδωκε τοσοῦτον, ὥστε προεβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν Καρδινάλιου. Τινὲς ὅμως τῶν νέων αὐτοῦ συναδελφῶν ἀμφιβαλλόν περὶ τῆς εἰλικρινείας τῆς ἐπιστροφῆς του, καὶ εἰς αὐτῶν ἐστοιχημάτισεν, ὑποσχόμενός ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ προσήλυτος, μ' ὅλον τὸ φαινόμενον βαθὺ σέβας αὐτοῦ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ἔτρεφεν ἀκόμῃ τὴν παλαιὰν ἐλπίδα περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσία. Κατὰ συνέπειαν λοιπὸν τοῦ σχεδίου του, προσεκάλεσεν ὁ Καρδινάλιος οὗτος ὅλους τοὺς λοιποὺς, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ πρώην Ἰουδαίου, εἰς μεγαλοπρεπὲς τι συμπόσιον, συγκροτηθὲν κατὰ τινὰ ἑσπέραν Σαββάτου εἰς τὸ ἀγροκῆπιον αὐτοῦ, κείμενον ὡς ἐν μίλιον ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς Κασσίας Ὁδοῦ. Μετ' ὀλίγον ἀφ' οὗ ἐνύκτωσεν, ἠκούσθη τρανὸς κρότος ἀμαξῶν καὶ τριγμὸς μαστιγῶν, ἐνταυτῷ δὲ καὶ κραυγαὶ καὶ ἀνευφημίαι τῶν ἀμαξηλατῶν, οἵτινες, φυσικὰ, εἶχον προδιδασθῇ τίνι τρόπῳ νὰ φερθῶσιν. Ὁ ἄθλιος προσήλυτος, ἐφ' οὗ προσηλωθήσαν ἅπαντες οἱ ὀφθαλμοί, παρετηρήθη ὅτι ὠχρίασε παραπολὺ, καὶ ἐψιθύριζε τι μὲ τὰ χεῖλη του· δοῦλος δὲ, ὁρμήσας εἰς τὸ ἐστιατόριον, ἐξεφώνησεν ὅτι ὁ Μεσσίας εἰσῆρχετο εἰς τὴν Ῥώμην διὰ τῆς Πύλης τοῦ Δήμου· τότε πλέον ὁ Ἰουδαῖος, (διότι ἀκόμῃ Ἰουδαῖος ἦτον εἰς τὸ ἐσωτερικόν), δὲν ἠδυνήθη νὰ βασταχθῇ, καὶ διαρρήξας τὰ ἱμάτιά του, « Ὡ, » ἔκραξεν, « ἂν ἐγνώριζον τὴν ἡμέραν ταύτην, οὐδέποτε, οὐδέποτε ἤθελον γένει Χριστιανός! »

Τοῦτο ἐφάνη εἰς τοὺς Καρδινάλιους ἱκανὸς ἔλεγχος τῆς ὑποκρισίας του, καὶ δὲν ἔλειψαν νὰ ἀναφέρωσιν ὅλην τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Πάπαν. Ὡς δὲ ἦτον ἐπόμενον, ταχέως καθηρέθη τοῦ ἱεροῦ ἀξιώματος τὸ ταλαίπωρον θῦμα· ἀλλ' ἐὰν ὑπετροπιάσῃ πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν πίστιν του, ἢ ἀκόμῃ προσεκολληάτο εἰς τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἢ παράδοσις δὲν ἀναφέρει.

Τόσον ἀδύνατος εἶναι ἡ ἐκτελεστικὴ διοίκησις τῆς Ῥώμης, ὥστε φόνδι συμβαλίνουσι πολλάκις, καὶ ὁ ἐνοχὸς σπανίως τιμωρεῖται. Ἡ ἐκδίκησις εἶναι τὸ

πρῶτον καὶ δεσπότην πάθος τῶν θερμαιμάτων ἐγκατοίκων, καὶ ἡ ἐλαχίστη ὕβρις οὐδέποτε λησμονεῖται. Πολλάκις δολοφονοῦνται ἀθῶοι, κατὰ συνέπειαν παλαιᾶς τινὸς ἔχθρας μεταξὺ τῶν προγόνων αὐτῶν καὶ τῶν τοῦ δολοφόνου. Ἡ ἀστυνομία ὅχι μόνον φοβεῖται νὰ καταδιώξῃ τὸν ἐγκληματίαν, ἀλλὰ κάποτε οὔτε θέλει νὰ ἐπεμβῇ μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ θύματός του, ὡς δεικνύει τὸ ἐφεξῆς ἀνέκδοτον.— Ἐνῷ γυνὴ τις ἀνέβαινεν ἐκ τῆς Πλατείας τῆς Ἰσπανίας εἰς τὸν Πιγκιανὸν Λόφον, ἠκολούθησεν ἀνὴρ ἐξοπίσω της, καὶ μαχαιρώσας αὐτὴν ἔφυγεν. Ἐκείνη ἐβάδισε κλονομένη πρὸς τὸ μέρος ὅπου στρατιώτης ἐφύλαττε, καὶ ἔκραξε, « Καταδιώξε τὸν φονέα! » Αὐτὸς δὲν ἀπεκρίθη. Ἐδεήθη ἐπομένως ἡ γυνὴ νὰ τὴν συνδράμῃ, ἀλλ' ὁ στρατιώτης ψυχρῶς ἀπήντησε, « Τί θέλεις; δὲν με μέλει τίποτε » καὶ τὴν ἀφῆκε ν' ἀποθάνῃ.

Ὁ φόνος, ὅταν ἐνεργῇται πρὸς ἐκδίκησιν, θεωρεῖται ὡς μικρὸν ἐγκλημα· τόσον ὀλίγη συμπάθεια διεγείρεται ὑπὲρ τοῦ πάσχοντος, ὥστε, καὶ ἂν μαχαιρώτωσί τινα εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς, οὐδεὶς συλλογίζεται (εἰμὴ ξένος τις) ἢ νὰ καταδιώξῃ τὸν κακούργον, ἢ νὰ συνδράμῃ τὸν πληγωμένον. Παραδείγματος χάριν, γυνὴ, ὑπὸ δύο ἀνδρῶν θαυματοζομένη, προετίμησε τὸν ἕνα, καὶ ἐνυμφεύθη αὐτόν. Ὁ ἄλλος, παροξυνθεὶς διὰ τὴν προτίμησιν ταύτην, τὴν ἠκολούθει ἀδιακόπως, καὶ ἐκείνη, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτόν, ἐφοβήρισε νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἀστυνομίαν. Αὐτὴν ἐκείνην τὴν νύκτα ἐκρύφθη ὀπισθεν τῆς θύρας τοῦ οἴκου της, καὶ ἐξερχομένην ἐμαχαίρωσεν αὐτὴν εἰς τὸν λάφυργα. Ἐδραμεν ἡ ἀθλία εἰς γείτονα φαρμακοπώλην, καὶ ἐζήτησε βοήθειαν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπεποιήθη, ἐπὶ λόγῳ ὅτι δὲν ἐτόλμα νὰ δεχθῇ αὐτὴν εἰς τὸν οἶκόν του, ἐπειδὴ ἤθελε κινδυνεύσει καὶ ἡ ἰδία του ζωὴ. Ἡ πληγὴ ἦτον ἐλαφρά, ἀλλ' ἀπέθανε τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν αἱμορραγίαν.

Γυνὴ τις ὥμοσε νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τοῦ συζύγου της, βιβλιοδέτου τὸ ἐπιτήδευμα, ὅστις μεθῶν ἔδερνεν αὐτήν. Μίαν λοιπὸν νύκτα, καθ' ἣν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκόν του μεθυσμένος, καὶ ἀπεκοιμήθη, λέγεται ὅτι ἔρραψεν σινδόνα ὅλως διόλου περίε αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐτυπτε μὲ ῥόπαλον ἐώσοῦ τὸν ἐθανάτωσε.

Περὶ ἄλλης διηγοῦνται ὅτι ἐξεδικήθη διὰ τινὰ ὕβριν, περάσασα βελόνην τοῦ πλεξίματος διὰ τῶν ὠτων τοῦ συζύγου της.

Σπανίως ἐπεμβαίνει τις εἰς τὸ μέσον διαφορομένων, ἐπειδὴ τὸ πρόσωπον τοῦ μεσάζοντος κατ' οὐδένα τρόπον δὲν λογίζεται ἱερόν. Φίλος τις ἐζήτησε νὰ συνδιαλλάξῃ δύο ἀδελφούς, ἀλλ' εἰς μάτην· ὁ μὲν, τρομάξας διὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ παρὰ φύσιν ἐχθροῦ του, ἔφυγεν εἰς τὰ ὄρη, ὁ δὲ, εἰς τὴν παραφωρὰν τῆς ὀργῆς του, ἐφόνευσε τὸν μεσάζοντα.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χολέρας, αἱ κατώτεραι τάξεις τοῦ λαοῦ ἐδεδελύττοντο τοὺς Ἀγγλους, φανταζόμενοι ὅτι τὸ νόσημα ἐφέρθη ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν. Νέος τις Ἀγγλος, περὶ ὧν ἀπὸ ἐκκλησίαν ἤτις ἦτο πεφωτισμένη, εἶδε μικρὸν τι παιδάριον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄχλου, καὶ χαϊδεύσας τὴν κεφαλὴν του, εἶπε, « Πόσον ὠραῖαι κανδήλαι, μικρέ μου! » Τοῦτο ἀκούσαντές τινες ἐκ τῶν τοῦ ὄχλου, διήγειραν εὐθὺς μέγαν θόρυβον, λέγοντες ὅτι ὁ ξένος ἐβάσκανε τὸ τέκνον· ἀμέσως ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐπλήγωσαν βαρέως. Τέλος ἀπηλλάχθη, ἀλλ' ἀπέθανε τὴν ἐφεξῆς νύκτα. Ὁ Βρετανὸς πρόξενος, τρομάξας διὰ τὸν θόρυβον, ὑπεχρεώθη νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἀπόσπασμα στρατιωτῶν καὶ δύο κανόνια, διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὸ λείψανον εἰς τὴν ἐπικηδεῖον πομπήν.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ῥώμης ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον πολλὰ τεχνουργήματα τῆς ἀρχαιότητος. Νεωστὶ ἀκόμη, τὸ 1839, ἀνεκαλύφθη παλαιὸς τάφος ἐπὶ τῶν γαιῶν τοῦ Κόμητος Λοσάνη, ἔξωθεν τῆς Εὐσεβοῦς Πύλης. Ἦτο κεκαλυμμένος ὑπὸ κλημάτων, ἐξ ὧν τινὰ συνέβη νὰ ξηρανθῶσι καὶ ν' ἀποσπασθῶσιν αἱ ῥίζαι των· ὑπ' αὐτάς δ' εὗρέθη τὸ περιέργον τοῦτο μνημόσυνον τῶν πάλαι χρόνων. Περιεῖχε τρεῖς μαρμαρίνους σαρκοφάγους ἐξαιρέτου καλλιτεχνίας, διατετηρημένους ἄριστα, καὶ μετ' ἀνάγλυφα ὠραῖα κεκοσμημένους. Ἦσαν πλήρεις ὀστέων καὶ κρανίων, λειψάνων πιθανῶς δέκα ἢ δώδεκα σωμάτων· ἀλλ' ἐκ τῆς ἐλλείψεως πάσης ἐπιγραφῆς, τὰ ὀνόματα τῶν τεθαμμένων ἀγνοοῦνται. Μολονότι δ' ἐν Ῥώμῃ πολλάκις βλέπει τις σαρκοφάγους διαφυλαττομένους εἰς δημοσίας καὶ ἰδιαιτέρας στοάς, οὗτοι ὅμως ἦσαν πολὺ μᾶλλον περισπούδαστοι, καθὼς μένοντες ἐτι ὅπου πρῶτον ἐναπετέθησαν.

Τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα, τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀγ. Ἀγγέλου, λέγεται ὅτι ἐτέθη ἐκεῖ ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Πρώτου, πρὸς ἐνδειξιν εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Ῥώμης ἀπὸ τινος λοιμοῦ ἐπὶ τῆς ἱεραρχίας του. Εὐρὼν ὅλα τᾶλλα μέσα ἀνίσχυρα εἰς ἀποστροφὴν τῆς μάστιγος, κατέφυγε, τελευταῖον, ὁ Πάπας εἰς πάνδημον λιτανεῖαν καὶ σεμνοπρεπῆ πομπήν διὰ τῆς πόλεως, παρακολουθῶν καὶ αὐτὸς μετ' ὅλου τοῦ κλήρου. Ἐνῷ δὲ διέβαινε τὴν νῦν γέφυραν τοῦ Ἀγ. Ἀγγέλου, —τότε καλουμένην Αἰλίαν Γέφυραν, —ἐθεώρησεν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Μουσουλείου τοῦ Ἀδριανοῦ, ἄγγελον θέτοντα αἵματηρὸν ξίφος εἰς τὴν θήκην του. Ἐκ τούτου ἐνόησεν ὁ Πάπας ὅτι ἡ ὀργὴ τοῦ Ὑψίστου ἐξιλεώθη, καὶ ἀφοῦ μετ' ὀλίγον ἐπαυσεν ἡ νόσος, ἔκαμε νὰ ἀνεγερθῇ τὸ παρὸν ἀγαλμα ἐπὶ τοῦ μέρους, ὅπου τὸν ἐφάνη ὁ ἄγγελος.

Μολονότι ἡ ἄμεσος περίχωρος τῆς Ῥώμης σπανίως ἐνοχλεῖται τὴν σήμερον ὑπὸ ληστῶν, πρὸ τριῶν ὅμως ἡ τεσσάρων ἐτῶν μικρά τις συμμορία ἀπονενοημένων κακούργων εὐτυχῶς ἐματαίονεν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ ἄγρυπνον τῆς ἀστυνομίας, μεταφερόμενοι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλ' ἰδιαιτέρως συχνάζοντες εἰς τὰ περὶ τὸ Βακκανὸν ὕψη. Τινὲς τῶν ἀρχηγῶν προεδόθησαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης διὰ τοῦ ἐφεξῆς ἀπλοῦ στρατηγήματος. Ἄνθρωπος κρατηθεὶς καὶ φυλακωθεὶς δι' ἀπλήν ἔριδα ἐφέρθη ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ, καὶ ἠρωτήθη τὸ σύνθηρος, « Γνωρίζεις διατί ἐφέρθης ἐνταῦθα; » Ὁ δέσμιος (ὅστις, μολονότι ὁ δικαστὴς δὲν εἶχε κάμμιαν ὑπόψιν, ἦτο πραγματικῶς ληστής) ὠχρίασε, καὶ ἐφέλιπεν, « Ὁμνῶ ὅτι δὲν ἤμην μέτοχος τῆς ληστείας κατὰ τὴν δεῖνα νύκτα, » (ἀναφέρων τὸν καιρὸν) « Ποῖος λοιπὸν ἦτον; » εἶπεν ὁ δικαστὴς, χωρὶς ν' ἀλλοιώσῃ τὴν ὅψιν. Ὁ ἄνθρωπος, μὴ νοήσας τὸ σφάλμα του, ἐπανέλαβε τὰς περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀθωότητος διαμαρτυρήσεις, καὶ (ἐπιδειξίως ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ) ἔδωκεν ἐπὶ τέλους κατάλογον τῶν συναιτίων του, τὸν ἀριθμὸν περίπου τριάκοντα, ἐξ ὧν πολλοὶ συνελήφθησαν ἀκολούθως, κατὰ συνέπειαν τῆς καταμηνύσεως ταύτης.

Ὁ Φλαμίνιος Βάκκας εἰς τὰ αὐτοῦ « Ὑπομνήματα διαφόρων ἀρχαιοτήτων εὐρεθεισῶν ἐν διαφόροις τόποις τῆς πόλεως Ῥώμης, » ἐκδοθέντα τὸ 1594, λέγει, « Πλησίον τοῦ παλατίου τῆς Καγκελλαρίας, ἐπὶ τοῦ Πάπα Ἰουλίου Γ', ἀνασκαφέντος τοῦ ἐδάφους εἰς ὑπόγειόν τινα οἰναποθήκην, εὗρέθη ἀνδριάς τοῦ Πομπηίου, δεκαπέντε σπιθαμῶν τὸ ὕψος. Ἀμέσως ἄνωθεν τοῦ ὑπογείου ἦτο μεσότοιχος, διαχωρίζων δύο οἴκους· ὅθεν, γενομένης τῆς ἀνακαλύψεως, οἱ ἰδιοκτῆται ἀμφοτέρων τῶν οἴκων ἰδιοποιοῦντο τὸν ἀνδριάντα. Μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ συμβιβασθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν, προσέφυγον εἰς τὸ δικαστήριον· ὁ μὲν δικαιολογούμενος ἐπὶ τῇ βάσει ὅτι τὸ μέγιστον μέρος, τουτέστι τὸ σῶμα, ἦτον ὑπὸ τὸν οἶκόν του· ὁ δὲ δι' ἰσχυρίζόμενος ὅτι τὸ σῶμα δὲν ἤξιζε τίποτε ἀνευ τῆς κεφαλῆς, ἥτις εὗρίσκετο ὑπὸ τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸ ὅλον. Ὁ δικαστὴς ἀπεφάσισε ν' ἀποτμηθῇ ἡ κεφαλὴ, καὶ νὰ λάβῃ ἕκαστος τὸ μερίδιόν του. Φεῦ, ἄθλιε Πομπήιε! δὲν ἤρκεσεν ὅτι ζῶν ἀπεκεφαλίσθης, ἀλλὰ καὶ ἡ μαρμαρίνη εἰκὼν σου κατεδικάσθη νὰ ὑποφέρῃ τὴν αὐτὴν ποινὴν! Κατ' εὐτυχίαν, ὁ Καρδινάλιος Καποδιεφῆρος ἤκουσε τὴν γενομένην ἀπόφασιν, καὶ, πρὶν δυνῆθαι νὰ ἐκτελεσθῇ, ἀνεφέρθη περὶ τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸν Πάπαν· ἡ δ' Αὐτοῦ Ἀγιότης ἐπεμψε 500 σκοῦδα νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τοὺς διαφερομένους, καὶ ἔδωκε τὸν ἀνδριάντα εἰσέτι ἀκολόβωτον εἰς τὸν Καρδινάλιον. »

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς διηγεῖται καὶ τὸ ἐπόμενον.—Πρὸ πολλῶν ἐτῶν, περιδιαβάζων ἐπέκεινα τῆς πύλης τοῦ Ἀγ. Σεβαστιανοῦ, ἐμβόηκα εἰς μικρὸν ξενοδοχεῖον διὰ νὰ σκεπασθῶ ἀπὸ τὴν βροχὴν, καὶ εἰς τὸ διάστημα τῆς συνδιαλέξεως ἔμαθον παρὰ τοῦ ξενόδοχου ὅτι πρὸ τινῶν μηνῶν τέσσαρες ἀγνώριστοι εἰσηλθόντες εἰς τὸν οἶκόν του νὰ δειπνήσωσιν. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἐλαλοῦσεν ἀντὶ τῶν λοιπῶν, οἵτινες ἐφύλαττον βαθυτάτην σιωπὴν· εἰς τὸ τέλος τοῦ δείπνου ἅπασα ἡ συνοδία ἀπεσῆρθη. Τοῦτο ἐγένεεν ἐξ ἐσπέρας κατὰ συνέθειαν· ἕως οὗ ὁ ξενόδοχος, περιέργως νὰ μάθῃ ποῦ εἶχον τὸ κατάλυμά των, ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ. Τῷ νύκτι δὲ ὑπῆγγε κατόπιν αὐτῶν μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ Κίρκου τοῦ Καρακάλλα· τὴν ἐπαύριον διεκρίνωσε τὰς ὑποψίας του εἰς τὸν ἀστυνόμον, ἐκ διαταγῆς τοῦ ὁποίου ἐγενεῖ πάραυτα ἀκριβὴς ἔρευνα καθ' ὅλον τὸν Κίρκον. Εἷς ἐν τῶν σπηλαίων εὐρέθη βαθεῖα ὀπή, περίξ τῆς ὁποίας ἦτο διεσκορπισμένον τὸ ἀνορυχθὲν χῶμα· ἐν αὐτῇ ἔκειντο διάφορα συντετριμμένα σκεύη· καὶ, περαιτέρω ἐξετάσεως γενομένης, τὰ ἐργαλεῖα ὅσα εἶχον μεταχειρισθῇ εὐρέθησαν κεχωσμένα εἰς τὸ ἔδαφος. «Αὐτὸς ἐγώ,» προσθέτει ὁ Φλαμίνιος, «εἶδον τὰ λείψανά των. Νομίζεται ὅτι οἱ τέσσαρες ἄνδρες ἦσαν Γόθοι, οἵτινες, διὰ τινος ἀρχαίας περιγραφῆς, ἐπέτυχον νὰ ἀνακαλύψωσι θησαυρόν.»

Η ΔΟΥΛΕΙΑ ΚΑΙ Η ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑ. Ἀρ. 3.

Δούλοι τῶν Νεωτέρων.

ΑΦΟΥ ὁ Χριστιανισμὸς ἐγένεεν ἡ κυριεύουσα θρησκεία εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν, ἐνῆργει μὲν κατὰ διαφόρους τρόπους πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δούλων, ἑκατονταετηρίδες ὅμως παρῆλθον πρὶν προσθῆλθαι τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς δουλείας. Πολὺν χρόνον μάλιστα ἐφεύρισκον οἱ δεσπότες μέσα νὰ ὑπεκφεύγῃσι τοὺς νόμους τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες ἀπεστέρουσαν αὐτοὺς τῆς δυνάμεως τοῦ θανατῶναι τοὺς δούλους των. Ὁ Σαλβιανὸς μᾶς εἰδοποιεῖ ὅτι εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλιτίας, κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα, οἱ δεσπότες ἐφαντάζοντο ἀκόμη ὅτι εἶχον ἐξουσίαν νὰ θανατώνωσι τοὺς δούλους των. Ὁ Μακρόβιος εἰς τοὺς διαλόγους του παριστάνει ἕνα τῶν διαλεγομένων, καίτοι ἐθνικόν, λαλοῦντα μετὰ πολλῆς εὐγλωττίας περὶ τῆς σκληρᾶς καὶ ἀδίκου μεταχειρίσεως τῶν δούλων. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἐπὶ τῶν πρώτων Βισιγοθικῶν βασιλείων, ὑπῆρχεν ἔτι ἡ συνήθεια τοῦ θανατῶναι τοὺς δούλους· εἰς νομικὴν τινα βίβλον λέγεται ὅτι, ἐπειδὴ σκληροὶ δεσπότες εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς ὑπερφηφάνειας των θανατόνουν τοὺς δούλους αὐτῶν ἀλόγως, νομοθετεῖται νὰ κρίνονται δημοσίᾳ καὶ τακτικῶς πρὸ τῆς καταδίκης. Διάφοροι νόμοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες ἀπηγόρευον τὴν πώλησιν τῶν Χριστιανῶν ὡς δούλων εἰς Ἰουδαίους ἢ Σαρακηνούς καὶ ἄλλους ἀπίστους.

Αἱ ἀρχαῖαι φυλαὶ, αἵτινες κατέδραμον τὴν Δυτικὴν αὐτοκρατορίαν, εἶχον τοὺς ἰδίους αὐτῶν δούλους, οἵτινες ἦσαν ὡς ἐπιτοπλεῖστον Σλαῦοι ἢ Σκλαῦοι αἰχμαλώτοι, διάφοροι ἀπὸ τοὺς δού-

λους τῶν Ῥωμαίων ἢ τῶν ἡττημένων κατοίκων. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, αἱ διάφοροι κλάσεις τῶν δούλων συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν, τούτεστιν εἰς τοὺς δουλοπαροίκους τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ δουλεία ἔλαβεν οὕτως ἡπιωτέραν μορφήν. Ἡ ἐποχὴ τῆς μεταβολῆς ταύτης δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἐπ' ἀκριβεῖα· διότι συνέβη κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰς διαφόρους τόπους. Οἱ Ἀγγλο-Σάξονες ἐπώλουν οὐ μόνον δούλας ἀλλὰ καὶ θυγατέρας αὐτῶν εἰς τοὺς ξένους, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Ἰρλανδοὺς, καὶ ἡ συνήθεια αὕτη ἐξηκολούθει καὶ μετὰ τὴν κατὰκτησιν τῆς Βρετανίας ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, 1066. Εἰς τοὺς κανόνας συνόδου τινὸς συγκροτηθείσης ἐν Λονδίνῳ 1102 μ. Χ. λέγεται, «Κάνει ἀπὸ τοῦ νῦν ἄς μὴ τολμήσῃ νὰ δοθῇ εἰς τὸ πονηρὸν ἐμπόριον, δι' οὗ πρὸ τοῦ νῦν ἐπωλούντο ὡς κτήνη οἱ ὁμογενεῖς ἡμῶν.»

Ἀλλὰ μολοντὶ τὸ δουλεμπόριον ἔπαυσε μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, ἐξηκολούθει ὅμως νὰ ἐνεργῇται ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατὰ τὸν αἰῶνα τῶν Σταυροφορῶν. Οἱ Βενετοὶ προεμήθεον δούλους εἰς τὰς ἀγοράς τῶν Σαρακηνῶν, ὠνούμενοι αὐτοὺς ἀπὸ τὰς Σλαυονικὰς φυλὰς τὰς συνορευούσας μὲ τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον. Προσέτι, ἐπειδὴ ἡ προσωπικὴ δουλεία καὶ τὸ δουλεμπόριον ἐξηκολούθουν εἰς ὅλας τὰς Μωαμεθανικὰς χώρας, οἱ παρὰ τῶν Μουσουλμάνων αἰχμαλωτιζόμενοι Χριστιανοὶ ἐπωλούντο εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Ἀσίας καὶ Βορείου Ἀφρικῆς, καὶ ἐξηκολούθουν νὰ πωλῶνται ἕως πρὸ μικροῦ, μέχρι τῶν ἰδίων ἡμῶν χρόνων, καθ' οὗς ἡ δουλεία τῶν Χριστιανῶν κατηργήθη ἐν Βαρβαρίᾳ, Αἰγύπτῳ, καὶ τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων, τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων κατακτήσεως τοῦ Ἀλγερίου.

Ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς προέκυψε καινὸν εἶδος δουλείας καὶ σωματεμπορίας. Τὰ Χριστιανικὰ ἔθνη ἠγόραζον Αἰθίοπας ἢ Μαύρους, μεταχειριζόμενοι αὐτοὺς εἰς τὰ μεταλλεῖα καὶ τὰς φυταλίας τοῦ Νέου Κόσμου. Εὐρέθη ἐκ πείρας ὅτι οἱ αὐτόχθονες Ἀμερικανοὶ ἦσαν παραπολὺ ἀνίσχυροί καὶ ὀκνηροὶ ὥστε νὰ ὑποφέρωσι τὸ βαρὺ ἔργον, εἰς ὃ ὑπέβαλλον αὐτοὺς οἱ Ἰσπανοὶ ἐργοδιωκταὶ των, καὶ ὅτι ἀπέθνησκον πολυάριθμοι. Ὁ Δομινικανὸς Λὰς Κάσας συνηγόρει μετ' ἐπιμόνου δραστηριότητος ἐνώπιον τῆς αὐλῆς τῆς Ἰσπανίας ὑπὲρ τῶν Ἀμερικανῶν αὐτοχθόνων, καὶ κατέκρινε τὸ ἀποκληρωτικὸν σύστημα, καθ' ὃ διένεμον αὐτοὺς μὲ κλήρους, ὡς ἄλογα ζῶα, εἰς τοὺς νέους δεσπότης των. Ἀλλ' ἦτον ἀνάγκη πᾶσα νὰ γένωσιν ἐπικερδεῖς οἱ νέοι συνοικισμοὶ πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν κατακτητῶν, καὶ ὑπεγγουρήθη ὅτι Μαῦροι ἐκ τῆς Ἀφρικῆς, φυλὴ Ῥωμαλεωτέρα καὶ δραστηριωτέρα τῶν Ἀμερικανῶν Ἰνδῶν, ἠδύναντο νὰ ἀντικατασταθῶσιν. Ἐλέγετο ὅτι εἰς Ῥωμαλεὸς Μαῦρος ἠδύναντο νὰ ἐκτελέσῃ τόσῃν ἐργασίαν, ὅσην τέσσαρες Ἰνδοί. Ἐκυρίεον δὲ οἱ Πορτογάλλοι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον μέγα μέρος τοῦ παραλόγου τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου εὐκόλως ἀπέκτων διὰ βίας ἢ ἀνταλλαγῆς ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀνδραπόδων. Ἡ σωματεμπορία μεταξὺ τῶν Ἀφρικανικῶν ἐθνῶν ὑπῆρχεν ἐξ ἀμνημονεῦτων χρόνων. Τοπάλαι οἱ Γαράμντες προεμήθεον εἰς τοὺς σωματεμποροὺς τῆς Καρχηδόνας, Κυρήνης, καὶ Αἰγύπτου μαύρους δούλους ἀγομένους ἐκ τοῦ ἐνδοτέρου. Ἡ ζήτησις δὲ δούλων παρὰ τῶν εἰς τοὺς Ἀτλαντικούς λιμένας διατριβόντων Πορτογάλων ἔδωκε νέαν διεύθυνσιν εἰς τὸ ἐμπόριον. Οἱ ἡγεμονίσκοι τοῦ ἐνδοτέρου ἔκαμον ληστρικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς χώρας ἀλλήλων, καὶ ἐπώλουν τοὺς αἰχμαλώτους των, ἐνῶτε δὲ καὶ τοὺς ἰδίους αὐτῶν ὑπηκόους, εἰς τοὺς ἐξ Εὐρώπης σωματεμποροὺς. Οἱ πρώτοι

λῶνται παρ' ἡμῖν οἱ ἀργυρώνητοι δούλοι σκλάβοι, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Γάλλοις esclaves. Ὁ Προκόπιος ὀνομάζει Σκλάβη νόσους τοὺς κοινῶς Σκλαβούτους, καὶ ἄλλως Σκλάβους, λεγομένους.

* Πιθανὸν ὅτι ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ἐπεκράτησε νὰ κα-